
A MADARAK

Valami majd áthajlik ezen a csöndön, valamiből majd több lesz ezen a világon. Hosszú árnyak jönnek a víz felől, aztán eltűnnek a házak közt, később kurta árnyak közelednek, magányosan, ahogy a hold feljebb jön.

A követ a ház erkélyén áll, a füzek meg az erkély alját csiklandozzák barkás ágaikkal, vihog a követ, ahogy néz lefelé. Ilyenkorra megnyugszik.

Mikor az ablak este bepárasodik, a népek azt beszélik bent a házakban, az ablakok mögött, hogy a követ mindentől fél, no de istenigazában, de hát ki adhatna az ilyesfajta beszédre, amelyik jóformán a nyállal együtt csorog le a kanászok szája sarkán, s aztán az asszonyok adják tovább pokrócolás közben ahelyett, hogy arra ügyelnének, hogy azok a tejszeleszájú suhancok ne lessenek be a szoknyájuk alá, amíg széjjelvetett lábbal heverésznek vagy épp fetrengenek a fák árnyékában.

A madarak még várnak keveset, de aztán hirtelen rebbenek fel alkonyat után, és neki egyenest a házaknak, de azok felett csak elhúznak, míg a nagyházat azt megkerülik, nem is egyszer, hanem százszor, egészen reggelig. Ez a rikácsolás, s aztán reggelre olyan a vízpart, mintha ezerszám madarakat kopasztottak volna elevenen, a toll meg elkeveredik a zöld békanyállal, no aztán ember legyen a talpán, aki a bivalyokat nekiugrassa az ilyen víznek, de hát a madarakkal sem lehet bírni.

Sokáig odavolt a követ, most pedig vakarózik, mintha az eleven bőrt akarná levakarni az egész testéről, és szégyenkezik a népek előtt, akik meg bámulják, ha körben forog, vagy a hátát veti neki valamilyen fátörzsnek, hogy azon le-fel szánkázzon, és sehogyan sem hagyná abba, míg el nem húzzák a fától. Ezt itthon is megtalálhatta volna, mondják az emberek az udvaron, ha összejönnek, és arrafelé sandítanak a kalapkarima alól.

Meg hogy ezt tudnák a madarak is, és innen az a nagy csetepaté éj-

szakánként, hogy a követ beteg, és ki akarják üldözni a világból, nem hagynak neki szemhunyasnyi időt.

Úl kint a követ az erkélyen, és elnéz a messzeségbe, ott meg egy kis pont fészkelődik az égen, mint egy szúnyog, csak akkora. Aztán nőni kezd, ahogy közeledik, s a követnek nincs többé maradása odakinn, már csapja is be maga után az üvegezett ajtót, hogy csak úgy csilingel a sok üvegdarab, akár a finom kis jégdarabok a tócsákon tél közepén.

Mert hát miféle sárban meg nem hempereg az ember odakinn a világban, miféle isten mocskában, ki ennek a tudója, kiáltozik az öreg Bartel az istállók mögött, amikor ő a hetes.

De hát a lovak is veszettek, belekeverednek a kötőfékbe, az ember meg bajlódhat, ha nem akarja szétvagdosni a jó kötelet, habár a követ fizet itt mindent, és újabban letett arról, hogy takarékoskodjon, talán a baja miatt.

És így verik el a napokat az emberek, csukott pofával röhögnek, vagy csapdákat állítanak a rókalyukak elé, mert a féreg az szapora, és ki-ki a maga hasznát nézi, mármint ezentúl, ha senki sem törődik vele.

Majd amikor nyár jön, esők készülődnek, aratás felé, ahogy az lenni szokott, a követ meg bemegy a faluba, bár nincsen ott semmi dolga az égardta világon. Két lóval megy, meg a két kutya kíséri, akárcsak régen, a misére.

Megállapodik a templomnál, lelép, a kutyák meg ugranak fel a bakra, így vannak tanítva, akár az emberek. A templomban meg képeket visz a falra a mester, afféle kis keszeg meg ványadt ember, még a bajusza is betakarja a száját. Vele alkudozik a követ, még délután is, míg annak a fürge piros nyelve állandóan kikunkorodik a szájából, ahogy nagy érzéssel odanyal valamit a falra. Az istent festi meg, a mi Urunkat.

Hanem a falusiak odakinn dobálni kezdik a hintót mindenfélével, úgyhogy a kutyákat is megcélozzák, azok meg csak szűkülnek egyre, kapdossák a göröngyöket, azok az átkozottak meg cudar képpel nevetnek rajtuk. Meghúzza magát a követ, megvárja, míg elmennek, csak aztán hajt haza.

Másnap ott van a ványadt ember, poharazgat a követtel, aki egy nagy székben ül a függönyök hosszú hulláma előtt, és csak kacag ezen a ballábú világon. A mester most őt viszi vászonra, szép, bűnös arcát, amit annyi romlott nő csókolgatott odaadón, míg mögötte a népek lesnek befelé az üvegajtón, ők szintén odakerülnek a képre, mélyen a követ háta mögé, egy sarokba, éppen oda, ahol a helyük van.

A falusiak meg térdelnek az úr abbahagyott képe előtt, melyről messzire futnak szét a sugarak, de itt legalább nem szitkozódhatnak, hát azt neveti most a követ, hogy megtért a nagyvilágból.

A madarak meg jönnek még, de aztán el is mennek, felhők jönnek, majd megint madarak, a követ többé nem mutatkozik, bent él a házban, és ha lekezel az emberekkel, nem húzza le a kesztyűjét, mint azelőtt tette.

FÁBIÁN

Az ember hajnalban nekilát a munkának, zuhog az egész ház a fejsze-csapásoktól. Aztán dél lesz, még be sem kaphat valamit tisztességesen, várja a munka, míg az asszony elcsatangol a háztól, egy lépését sem

lehet követni. Most maradjon lisztességes az ember, vagy fogja a fejszét és verje le a tetőt a házról, de aztán meg hova legyen az isten szép ege alatt, ha már a tető is hiányzik a feje felül — így hát megint csak a munka, ha már egyszer ilyen, válogatni meg nemigen lehet, télen persze, amikor odakinn a szelck vihorásznak, no persze, két fejszecsapás között elgondolkozhat felőle az ember.

De a gyerekekre nem ügyel senki, vannak, ahogy vannak, az orruk alatt a takony vörösre marja a bőrt, ahogy szaladgálnak a szeles utcán, melegedni meg betrappolnak a kápolna teteje alá, ott nem vág annyira a szél, mindenfélét rajzolnak a falra, hogy megint csak szégyenkezni lehet miattuk. A fal mellett járnak el a nagy bajuszú gazdák, azok meg egyre csak bámulják, mi mindent nem tudnak ezek a gyerekek, amíg csak nem akad egy, aki elcsalja és meg nem szegezi valamelyiket. Aztán meg elkezdnek majd beszélni, se vége, se hossza a szóbeszédnek, de akkor már rakodhat is az ember a kocsira.

Hajnalban a vörös nap kidugja a fejét az ég alján, látni a rácsos ablakon keresztül, ahogy ráfolyik a fagyos földre, mintha máris megfagyna, de aztán mégis feljebb, feljebb kerül, a szél közben átkozottul vonítzik, leveri a füstöt.

Akkor szédelegve bejönnek a gyerekek, egy nagy papírt hoznak, csak hol szedik össze az ilyesmit, kis koszos ujjak simítanak végig a papíron, jól látni a felrepedezett körömházakat, vérzik valamennyi, ahogy megállnak, elkezdnek billegni, mintha egy boton állnának, s azt mondja valamelyikük, hogy megvannak a leckével, lerajzolták az istent, ami bizonyos tekintetben, ha megfontolja az ember az ilyesmit, mégiscsak igaz. Aznap meg senki nem jön a tanyák felől, csak a kórók szára lifeg a szélben az út mellett, nincs senki, akivel egy becsületes szót lehessen váltani. Estefelé megenyhül az idő, hó hullik, mintha lapáttal dobálnák, csak nem puffan akkorát, a szánkók meg elindulnak a kora estben, mintha csak erre vártak volna. A gyerekek meg nincsenek, talán a fákön alszanak valahol, vagy világgá mentek.

A tanító rég átment az úton, nagyokat huppogott a hóban, aztán csak bevágta maga után az ajtót, mert se kapuja, se udvara, most már biztosan a nyakára hágott az első üvegnek. Este pedig beül a népek közé, és egy akkora ágyúról mesél ott nagy hangon, amit ha elsütnek, minden fáról lehullik az utolsó levél, még nyár közepén is. Azok meg bólogatnak az asztal körül, megkeverik a kártyát, de mintha aludnának.

Ez az, csak hogy a gyerekeket orvoshoz kellene vinni, annyi mindent összeálmodnak éjszaka, megmondták ezt a kinti népek, ha adni lehet a szavukra. Hát akkor holnap, ha ez a szánkó készen lesz, fel kell pakolni az egész társaságot, az asszonnyal együtt, hanem úgy kell készíteni, hogy egy vasdarab se éktelenkedjen rajta, s akkor majd a hosszú úton lesz még idő mindent alaposan átgondolni.

De hát ez a zúgás meg dörömbölés az istálló felől, mintha elindulnának a falak, hajnalra meg ott ül az ember az árokszáron, vastag subát rakott rá a hó, az arcán is egy jeges maszk, hova a fenébe lehetne itt indulni, míg körülugrálják a gyerekek és visongatnak, kidobva egy szeles és hideg világba, minden oldalról csak a szél, ez mond meg mindent, ahogy havat vág az ember szájába.

Elmentek a gyerekek világgá, de jobb lenne, ha csak fönn aludnának a fákon, mert akkor a tanító, úgy estefelé, odagördítené azt a nagy

ágyút, s ha elsütnek, a száraz levelekkel előbb-utóbb ők is megindulnának lefelé, behuppannának az áttetsző hóba, és aznap éjjel aztán mindegyre csak lövöldöznének, ekkora öröm láttán kinek lehetne ez ellen akár egy szava is?

LEVÉL

Hagyod már egyszer, hogy megfőzzem azt a levest, vagy nem hagyod, szól ki a lány az ajtón, kezében a hatalmas főzőkanál, a Brigitte vagy a Käte, vagy hát mindegy, mert mind egyformák, akárhogy is forgatja őket az ember.

Erre Batsa félrehúzódik, beáll az árnyékba, az eresz alá, és egy körömmi cigarettával bajlódik, mintha csak a parazsat forgatná az ajkán, egy szippantás, no még egy, gyorsan, de még ez sem elég, marad a parázs a két ujjhegye meg az ajka között, mintha csak hozzá sem érne.

Az emberek meg ott ácsorognak az udvaron, ahová a legmelegebben tűz a nap, ott is maradnak ebédig, mintha beszélgetnének, vagy az ördög tudja.

Közben valaki becsempészi a levelet a két ablaküveg közé, de rendszeren le van ragasztva, fehérlik csak a napon, míg szemet nem szúr valakinek, akkor a többiek is elmennek észrevétlenül az ablak előtt, fél szemmel az üveg mögé sandítva. A borítékon egy csomó színes bélyeg, de mindegyiket vastagon álitatta a pecsét fekete festékje, semmit sem lehet kivenni sem az egyikből, sem a másikból, így hát a fal tövében nekilátnak az ebédnek.

A brigadéros csak délután jön meg, a nap már az ég túlsó oldalán jár, de senki sem mozdul a fal tövéből, ahol most egyszerre hűvös lett. Valaki az emberek közül elmegy az istálló előtt, morog, aztán párosával elkezd kivezetni a lovakat a vízre, a fiatalabbak meg amarra bámulnak, a falu felé, amerre semmi keresnivalójuk.

Amarról, a folyóról, most felhők jönnek, de egészen elaprózva, mintha nyúlszört sodorna valahonnan a szél, később valamennyivel sötétebbek lesznek, majd hideg szél indul lefelé az ereszen, huhú, mondja Fekete Ferenc, micsoda jegek estek ott, de ekkorra a brigadéros ott állt a levéllel az udvar közepén, az emberek meg arrébb húzódnak, most mind mennek a kút köré, pedig már vége az itatásnak.

A lányok odabenn viháncolnak, azt most nagyon jól hallani, meg azt is, ahogy a szél belevág a kendertáblába, a levelek közé, estére vörös lesz az ég alja.

A brigadéros körülnéz, de az emberek mintha nem is látnák, egy sem akarja a levelet kibontani. Van, aki már indul hazafelé, mert a kaszálás csak holnapután kezdődik, ma meg alighanem vasárnap van, mivelhogy az öreg Bartel ma reggel nem kacsázott végig a csapáson, egyáltalán nem is mutatkozott.

A brigadéros meg nevetni kezd, egyre hangosabban, mintha elment volna a józan esze, odabenn a lányok erre elcsendesednek, mind ott könnyökölnek az ablakban, most csak a szalagot lengeti a hajukban a hideg szél, hogy lúdbörzik a nyakuk, de még a ruha alatt is lúdbörzenek, látni, ahogy a megkeményedett kis bimbóik keresztültörnek a színes ruhán. De akkorra a brigadéros már letépett egy vékony szalagot a fehér boríték-

ból, azt sodorja most a szél, el a lábak között, az meg egyre kisebbre kunkorodik a fal tövéen, aztán a ház sarkán elindul a földek felé.

A brigadéros egy kemény lapot húz ki a borítékból, majd összenyomja a boríték két szélét, belefúj, de mást nem talál benne.

Amit a kezében tart, az a kis lap csak megcsillan, biztos, hogy kép lesz, a lányok már visongatva nekilendülnek, csak úgy tódulnak kifelé az ajtón, hogy az embernek eláll a szívverése, de a kút körül csönd van, az emberek rágják a szalmaszálakat meg köpködnek, körbecsoszognak, beleisznak a vödörbe.

A Tóni, kiabálnak a lányok, a Tóni, de mekkora nagy bozontja nőtt, hanem a többiek, kik azok ott a képen, azok a jómadarak, ilyesfélét sikongatnak, és ráfeksznek a brigadéros hátára, hogy jobban lássanak. De a brigadéros megfordítja a képet, kék szálkás írás, amire mindenki odafüvel, ahogy a brigadéros megszólal: Itt voltunk a tenger partján, de nem engednek dolgozni, soha életemegyfolytában ennyit nem kugliztam Toni Jass

Aztán délutánra elszürkülnek a földek, olyanok lesznek, mint a képen a tenger, csak a heretábla zöldje vet néha egy-egy hullámot a szélben, míg meg nem jönnek az esők, akkor meg napokig az eres hangja, ahogy a víz zúdul lefelé, mintha csak öntenék, a lányok meg kiállnak alá hajtat mosni.

CSUSZ FIA

Ha most leszál a köd, már rá a hóra, egyszerre minden lehanyatlik, aludni megy, vagy mintha éjszaka lenne, úgy tesz, csak meglapul hátul, amerre már nem lehet látni, s aztán az ember tapogatózva indul el az udvaron, nem tudni azt sem, hogy nappal-e ez vagy éjszaka, igaz, néha belehasít valami a ködbe, de nem fény, inkább hang, mintha valamiféle népek gyülekezéznének itt a közelben, a köd meg felkapja a hangot, végig-göngyölti a hó felett, az meg elúszik, de mintha nem lenne vége.

Az emberek egész nap az istállókban maradnak, a lovak befújják a levegőt, a pára odarakódik az ajtó repedéseire, de ki sem tesz a lábukat, vakaróznak naphosszat a szénában, vagy ostort fonnak maguknak, egészen rövidet, és azzal pattintgatnak a sötétben.

Hanem a fiú kinn van az udvaron, annak már elment a józan esze, mondja Csusz, ahogy cigarettát sodor, hogy abba nem hagyná a bogarászást kinn a hidegben, de a többiek ügyet sem vetnek rá, mintha várnának valamit onnan kintről, de a köd csak nem száll fel, így minden marad, ahogy volt, csak az öreg Bartel mesél egyre a farkasokról meg mindenféle jégkígyóról, amelyek ilyenkor kiszöknek a vizekből, és neki-vágnak a világnak, de oly hangtalanul, hogy az ember, akit kinn talál-
nak, csak onnan nem várja őket, ahonnan valójában jönnek, vagyis gurulnak, mint valami óriási fehér kerék, s az útjukba kerülőt, legyen az akármi eleven, jégfarkukkal úgy legyintik nyakon, hogy egy nyikkanás nélkül elterül, s amikor tavasszal rátalálnak, nem lehet rá mást mondani, mint hogy megfagyott, mert ilyenek ezek.

Meg a brigadéros is várja a farkasokat Music felől, azt jelentették neki, úgyhogy a Rózsa már három napja kinn ül a puskával a határdombon, hallgatja az elbitangolt kutyák üvöltését, meg a körmével ka-

parja a jeget, ami odafagyott a puskaagyra, de már csupa dér, tetőtől talpig, a szemöldöke meg a haja is, de nem a farkasokat várja, hanem hogy küldenének helyette valaki más mihasznát végigülni az éjszakákat, mert már sárga körülötte a hó a rengeteg vizelestől.

De ha a fiú most kilép az udvarról, mindenki biztos lehet benne, hogy csak a puska miatt megy, szól Werthjahn, egy szíjcsomóval a foga között, míg a többiek cigarettát sodornak és nyálazzák a papírt.

De a hangok nem ülnek el, sokáig azt gondolják, hogy a szél az, ahogy megtörik a havas barázdákon, de Csusz fia már a tüzeket is látja, ahogy az emberek alszanak körötte a havon, a többiek meg körben topognak, apró fényű tűz, amelyik a ködtől sárga lánggal ég, a füstje meg el nem szállna, ott lebeg szürkén a tűz felett, még a ködtől is szürkébben, ha egyszer nem talál utat, csak forog körbe-körbe az emberek sarkában.

Nohát, mondja Robotka, ezek meg a töviünkben hetelnek, és ki nem nyitná a szájukat, inkább halomra fagynak, vagy föltették magukban, hogy megvárják az egésznek a végét, csakhogy a lábukra tekergőzött az istráng.

És bejönnek a juhászok, akik valami birkacsapatot keresnek, igaz, nem errefelé, de ide vetette őket az útjuk, hanem hideg van, mondják, vannak vagy öten, és a brigadórossal akarnak erővel szót váltani, aki ki tudja, merre csatangol most, mert csak meglapul a köd alatt, figyel jobbra-balra, de végül mégis valami csapásra lyukad a szánkójával, s már tudja is, hová kell mennie, aztán odajár napokig, jön, amikor jön.

Ez az, mondják a juhászok, ez az ember kell nekik, hogy kivezesse őket innen, megfizetnének neki, haha, nevet a Fekete vagy valamelyik a sötétben, ahonnan csak a lovak szeme villog az ajtó felé, az ugyan nem fogad el pénzt senkitől, még az államtól sem, a fene tudná megmondani, hogy miből él az vagy hol, de az biztos, hogy megvan, meg jön is majd, ha kell, vagy itt lesz az ideje, mást nem mondhat itt senki.

És akkor bejön a fiú, a Csusz fia, és kiinti az embereket, hát ezek jóval kisebbek nála meg a többieknél, s mondja, átviszi őket a ködön, egyenesen oda, ahová gondolják.

Kiviszi őket a folyóra, ott aztán átmehetnek a jégen, ha akarnak, ő attól tovább nem számít menni, de reggelre ott lesznek. Csusz meg gombolja már a bekecsét, kapkodva, meg Werthjahn ostoráért nyúlkal, de az emberek hátulról belenyomják a szalmába, szólni sem bír, mert arccal van lefelé, csak hadd gondolkozzon a gyerek.

A fiú meg elindul a juhászokkal, ezeken minden csupa gyapjú, ő meg mintha kötélből volna, amit előbb vízbe mártottak, aztán kint hagytak a fagyon. Majd csak rátalál valami csapásra, vagy lehet, hogy mágnespatkó nőtt a fejében, mondják az emberek. Aztán a kutyák is besomfordálnak a nyitott ajtón, bebújnak a jászol alá a lovak mellső lábánál, csöndben lapítanak ott már sötétedéskor, ez az, ami senkinek sem tesz.

RÓZSA FERENC

A nagyságos úr benn üldögél a párnázott ülésen, kinn meg huzatos idő járja, mert még alighogy elment a hó, az árnyékos oldalon épp elég maradt belőle mutatóba, hát onnan úgy acsarog a hideg, hogy léptenyomon ki kell ugrania az embernek és összecsapdosnia a tenyerét, ha-

nem a nagyságos úr ezüsfogantyús botjával csak megkocogtatja belülről az üveget a kalickáján, beszél is valamit, de nem hallani a szavát, csak azt látni, hogy járhatja a száját, hát inkább fagyjon meg az ember ezen a fene rázós úton, hazáig, ami nem is olyan nagy baj, de ha egyszer elfelé megyünk, ki tudná megmondani, hová.

Mert híres orvosok beszélnek a nagyságos úr kifejezett agybajáról, ami neki nem is olyan nagy baj, hanem bajlódjon csak vele valaki, hát ez az, ami szöget üt a népek fejébe, mert hát mégsem önmaguknak csinálják azt, amit csinálnak, tekintettel kell lenniük a nagyságos úrra is, mert mégiscsak ő a nagyságos úr, és ezért csinálhat, amit akar.

Akkor elindulunk, végig a legelőn, ahogy mondja, és ha az ember szól otthon, hogy a fene ebbe a vén agyalágyultba, ez meg most Bécsbe vagy hova az ördögbe akar menni, erre rá kell készülni, csomagolni, éhen nem indulhat az ember a világ végére, meg az utat sem tudni pontosan, de az istállók körül szerencsére cselleng néhány vén fazék, akik fiatalokkorukban a császárra vigyáztak, de csak ráncolják a homlokukat, egy á-t sem tudtak kinyögni, meg azt mondják, meghalt a császár, minek akkor ott alkamatlankodni, itt is éppolyan disznók a népek, mint ott, a fiatal ember meg megtalálja a magáét mindenfelé a világon, ott is ugyanúgy megy az, akárcsak itt, kicsire nemigen ad az ember, ami nem is olyan nagy baj.

De csak megyünk a legelőn, amott meg látszanak a fák az útszélien, a legelő tele vakondtúrással, feketednek így estefelé, mintha szerencsefejek nőnének a földből az újhold fényenél, a fű még száraz és fehéren világít, mintha kimosták volna, csend van itt különben ilyenkor, még csak a szél sem fúj, de most már lefelé zakatolunk, hánykódunk a vakondtúráson, alig hallani a kocogtatást az üvegen, hát akkor most megállunk, fönt néhány csillag a derült égen, már megint fagyni kezd.

A kilincs belefagy az ember izzadt tenyerébe, vagyis veszettül ragad, a fagytól, de hát ez már így megy, a kúton a lánc sokkal jobban ragad ilyenkor, ami nem is olyan nagy baj, csak ne lenne olyan könnyű elszakni tőle.

Aztán kilép a nagyságos úr a nagy kerek köpönyegében, feketéllik a gyér holdfényben, szent isten, micsoda nagy darab ember, úgy kell rá felnézni, vagy csak a magas kalapja teszi, de nem, mintha megnyúlt volna, ahogy elindul a kenderáztató felé, még visszaszól, bleiben Sie hia, Franz, hát igen, bitesőn, bitesőn, ami nem is olyan nagy baj, csak ha tüzet lehetne rakni, de mégsem szabad túlzásba vinni az akadémikuskodást.

De amikor éjfélre jár az idő, és sötét van már, mint a zsákban, hol van már az a tenyérynyi kis holdacska, megint csak harsog a fű, jön visszafelé az öreg nagyságos úr, majd szó nélkül magára csapja a kalicka ajtaját, csak üldögél benn lógó fejjel, hát akkor vissza is fordulhatunk, most megint ez a hideg, de most nem baj, hazafelé megyünk. Aztán valami kortyolás hallatszik hátulról, de a zúgás egyenletes, hát nem onnan jön, mert a kalicka ajtaja nyitva, most aztán vigyázni kell, ki ne essen az öreg, de ő csak egyre kifelé hajlong és okádik a sötétben, feje odaodakoccan az ajtóhoz, azon is végigcsorog, ahogy így ki lehet venni.

Majd az ajtó csak ki-be csapódik, végre elcsendesül ott hátul, mire beérünk az udvarra, a rácsos kapu elé, hát itt most ki kell szállni, az emberek lassan előszállingóznak, hozzák a viharlámpákat, átfogják a

nagyságos urat a hóna alatt meg a lábánál, elviszik, vonszolják befelé, hogy a feneke a földet súrolja, meg a kerek köpönyeg is szétterül a porban, akár egy nagy árnyék, hát abban botladoznak, de az ajtó az végigokádva, ez már szent igaz, hát jót mulattunk, nem mondom.

GYÖKE

Mert hogy a földben, vagyis a föld alatt nem egy lyuk van, állítják a fúrós népek, amíg nemigen válogatva az utat végigcsörtetnek a kenderablákon meg a kukoricásokon, csakhogy akkora gépeken ülnek, mint a templomtorony odabenn a faluban, ahelyett, hogy azon törnének a fejüket, ki fogja majd megfizetni ezt a kárt, úgy élnek ezek a világ nyakán, mint a pióca, ha nem a saját szemével látná őket az ember, eszébe sem jutna, hogy ilyenek is ögyelegnek errefelé, vagy hát nem is ögyelegnek, mert egyenesen mennek, ahogy a folyóról elindultak, öles utat törnek maguknak, és most a nyomokon ha nem is lehet lelátni a vízre, mármint visszafelé a nyomukon, de csak oda lyukad ki az ember, ha derekasan neki lát, hanem ott nincs semmi, csak a kopasz part, az is magas, de még egy fa sem éktelenkedik rajta, meredeken szakad bele a vízbe, az meg nyalja egyre az alját, alig mer rálépni az ember, platty, platty, hullanak bele egyre-másra a göröngyök.

De mikor már visszafelé lábal az ember, nohát akkor már elgondolkozhat a szavukon, hogy üres itt az egész világ, mármint odalenn, lejjebb a kutaknál, és most ezek a kijáratát keresik ennek a világnak, azért a nagy torony, hogy szökne minél magasabbra, de aztán éjszakánként hallani, ahogy a göröngyök leszakadoznak a világ aljáról, s odalenn belecsoobbannak a vízbe, a lenti nagy vizekbe, amelyeknek mi úgyszólván a sötét egén élünk valamennyien, platty, platty, hallani éjszakánként, ahogy itt fönny dobog a jószág, azt az alsó mennykőhullást, hatalmas lágy palacsinták szakadoznak, aztán eső jön, majd megint leválik valami, míg csak a föld ki nem lyukad egészen, belülről, majd egy éjszaka, persze nem egyszerre, hanem előbb megroggyan egy kicsit, ott nagy lapos lesz, összeszalad a víz, de az lecsordogál, keresztül a lyukon, elfolyik, s aztán ott mindent sűrűn benől a zombék, az emberek elhurcolkodnak, míg el nem felejtik a helyet, de később, jó pár év múlva megint csak visszaindulnak, mert megfélelkeztek a lyukról, de hát út sem visz arrafelé, ezért inkább letérnek az utakról, ha egyszer elfelejtették.

Ez az, amit Gyöke mesél aznap estefelé az embereknek, akik megállnak egy pillanatra a csapáson, amely most egyik végével a folyóra jár, a másik végét meg nem látni, egyre messzebbre nyúlik be az ég alá, el a folyótól. Odalenn a vízen meg mennek a nagy hajók, tisztán hallani a kürtöket így sötétedés előtt, de aztán köd száll fel, az emberek meg alig várják, hogy odébbálljanak, míg Gyöke a furatok körül csatangol, csak utóbb indul el az istállók felé, ahol ekkorra már sötét van, de hát befekhet az ember a melegre, elüthet egy órácskát, mielőtt lámpát gyújtana, hogy bevárja az ellenőrzést, azokkal megint csak elbeszélget, kaptosak mindketten, hát hallgatnak és nagyokat bólogatnak, de aztán felszállnak a taligára, elindulnak még az eső előtt, viszi őket a ló, ők meg magukra húzzák a pokrócot, elalszanak, és ez már senkire sem tartozik.

De az eső aztán bolondul ver, bever az ajtó hasadékain, végigmossa a falat, kikezdi a repedésnél, hát reggelre jó nagy lyukat mos rajta, csorog kifelé a falból a szemcsés föld, egészen sárgás, amikor a jóság nyugtalankodni kezd, felmorajlik az egész sor a jászol mellett, ahogy a lámpafényben látni, amely mintha egyre kisebbre szűkülne, csupa apró tövis lesz belőle, hullámszerűen a fejek le-fel, számtalan sötét fej végig, kitágult szemekkel, majd a szél hirtelen beszakítja az ajtót, aztán az a fekete hullám innen bentől kifelé indul, se vége, se hossza, még csak elébük sem állhat az ember, hogy becsületesen odacsördítsen, egymás hátán keresztül törtetnek kifelé az esőre, még csak bátorság sem marad az emberben annyi, hogy legalább nyugton megüljön a fenekén, hanem csak utánuk, a nyomokban, amelyek legyezőként szétfutnak, el az ajtó-tól, hát csak utánuk, át a sáron, egyre messzebb a folyótól, hanem melyik nyomon, befelé az ég alá az átyuggatott földön, ha már az egész belepottyant az ördög markába, üres kézzel csak végig a nyomokon, még csak az árnyéka sem kíséri az embert, egészen reggelig, vagy még tovább.

HAJNAL

Az újév most, akárhogy is vesszük, jócskán eltolódott, mintha valamennyi elillanna az időből a levegőben, hogy meg sem érkezik, valami más tölti ki a helyét, megcsillan zölden odafönn, éjszakánként, de hát magasabban annál, hogy pontosan tudni lehetne, mi az, csak az éjszakát színezi be, a nappal ugyanúgy tart, mint a többi, vagyis nem történik semmi, akkor éjszakára megint ez a zöldes villogás, látják az utakról az emberek, ahogy elkésve a házak felé igyekeznek, de még a házak közt is, odafönn, de nem jönnek össze, csak Szilveszterkor, akkorra sokasodik meg a nép, meg valaki olyasmit is beszél, este, a fal mellett, hogy a Csusznak az igazi neve a Szilveszter, de hát ő ilyenkor már odajár, csak a szóbeszéd marad, sötétedéstől, míg csak el nem kezdődik a borkimérés, akkor másra terelődik a szó.

Mert a Fekete most rákezd a harmonikáján, de mintha csak a szél zizegne a nagy magtárban a mennyezet alatt, nono, mondja Balazsa, csak szólóban, hogy szót lehessen azért érteni, hanem az asszonyok ekkorra már leöntötték a magukét, most már mintha megfordulna a világ sora, nohát, mondja Werthjahn, és indul kifelé az ajtón a zöldes fényű éjszakába, hát csak nyugta volna tőlük az embernek, de a hangok csak zizegnek ott fönn, a pókhálók között, nem lehet azt már átfordítani, megy lefelé Werthjahn a parton, hó nincs, hát csak borzong a lába alatt a meztelen vetés, de aztán mégis visszafordul, mintha meggondolná magát, pedig a muzsikára már összeverődtek a kutyák a magtár körül, hát most vonítanak iszonytatóan, de ha egyszer a Fekete ilyesféleképp húzza, csak össze-vissza, már ahogy érti.

Odabenn meg mindenkinek zsíros a képe, meg vörös is, és egyszerre hideg van, pedig egész nap fűtöttek, ahogy csak tudtak, vagyis ahogy a Franci esze kiadta, mert nem lehet egyedül hagyni egy percre sem, Csusz megmondta már az embereknek, de a brigadéros füttyül az ilyesmire, már ez abból is meglátszik, hogy magukra hagyja őket egy ilyen éjszakán, ezeknek meg előbb-útóbb csak elmegy az eszük.

Ahogy az asszonyok lesöprik a csontokat az asztalokról, mikor mindenki már csak a tűzzel bajlódik, Robotka kivágja az ajtót és elkezd füttyögni, de úgy, hogy az emberek betapasztják a fülüket, nincs aki legalább az ajtó elé lökné, füttyög csak egyre, mire a kutyák elvágtáznak a ház előtt, de egy csapatban, mintha be lennének tanítva, mint valami ménes, hogy csak úgy vágja a körmük a földet, hát a csontra jönnek ezek, persze, mondja Brigitte apja, hanem a Robotka úgy ráfüttyent, hogy haza kell neki menni, lefeküdni, mert attól kezdve már semmit sem hall a füttyögésen kívül, hát kiabálhatnak a fülébe, ha egyszer nem hallja, olyan mint a süket.

Amikor betódnak a kutyák, az emberek felugrálnak az asztalokra, azok meg hemperegnek ott lenn, úgyhogy csupa nyál lesz a magtár padlója ott, ahol a csontok vannak szétszórva, az emberek meg paskolják egymást a nagy nevetéstől, meg isznak közben a lábuktól, ahol az üvegek vannak, ha már egyszer így esett ki, hogy ez a Robotka bolondot csinál a népekből, hát azért kellene ide a brigadéros, hogy túlfütyülje, ha tudja.

De aztán hajnaltájt mindenkinek lehorgad a feje, csak a gyerekek szaladnak nagy lábasokkal a házak felől leveséért, ha van még, de mikor Szeles csapra üti a legkisebbik hordót, hát az asszonyok egyszerre megbolondulnak, egymás lába közt kezdenek átbújálni, meg mintha bolhát keresnének a szoknyájuk alatt, egyre feljebb és feljebb húzzák, ez már igen, kiált Fekete, és újra elkezdődik a zizegés a mennyezet alatt, mintha ott már vackolnának, majd amikor elfújják a lámpákat, mert új nap kezdődik, látni odakinn, hogy csendben elered az eső, de már fagy is rá az ablaküvegre, s ahogy párosával kifelé indulnak, hát csúsznak is tovább a jeges földön, ahogy elvágódnak, nevetve, hahahaha, már az ajtó előtt.

KÁTE

A fiúk délután kitolják a biciklit, és elindulnak a házak mögött, csak ha tudni lehetne, hova, de az első laposban eltűnnek, hát nyomuk sem marad, csak a por száll még utánuk az úton, biztosan meglapultak valahol, mondja Fekete Ferenc, és suhogtatja az ostorát, hát nem ártana szíjat hasítani a hátukból, ha egyszer az ember nyakára nőttek.

Mert már Mikuláskor savanyú paprikával kínálgatják a lányokat, és ahogy múlik a tél, hát sok minden megfordul a fejükben, de hát estig mind elfelejti az ember, így megy ez napról napra, lábatlankodnak az istállók körül, még éjszaka is, hogy végig sem lehet már menni tőlük az udvaron, csak villog a szemük ott a sötétben. Aztán valaki jön a földiken keresztül, a gyerekek meg épp az ellenkező irányban vannak, így már megint nem lehet rájuk figyelni, mert ki is tudná szemmel tartani őket ekkora nagy kavarodásban.

A hereföldről pedig jönnek már befelé a lányok, mert kígyót láttak a széna közt, hát egynek sem volt maradása, most egyenként átlábalnak a vizen, ami oly hirtelen elöntötte az alacsonyabban húzott barázdákat, csak sikongatnak a közepén, felhúzott ruhában, talán a talpukat csiklandozza a sár, ahogy egyre lejjebb és lejjebb süppednek benne, átréselődik a lábujjuk között, ezeknek meg más sem kell, leg-

szívesebben lehuppannának és ott maradnának egész nap, csakhogy akkor a népek utat taposnának a kalászos vetésbe, mindenki errefelé oldalognak a hang után, ennek meg semmi értelme, hát tovább mennek, amerre a Brigitte, de ő már messzi jár, csak a haját libbenti meg a szél a vetés fölött, ahogy innen látni lehet még. A fiúk meg ott hasálnak a barázda túlsó partján, a vetés közt, erősen vág ott a nap, a zöld száratkat tépdetik egyre, a verejték a szemöldökükéről csorog lefelé, de csöndben vannak, a lányok meg ott lépegetnek el az orruk előtt, csak a fehér bőrüket látni így lentről, meg ahogy villózik a víz tükrén, aztán meg fut, fut az apró hullámokon.

Csak amikor Käte is átlépdél a sáron, meg a Csusz lánya is, akkor kezdenek észbe kapni a fiúk, mert hallottak valamit a házak közt, amit nem kellett volna meghallaniuk, mert csak három szál pihe mindössze a bajuszuk. De most kiáltozva ugrálnak fel a vetésből, még a kerékpárt is a vállukra kapják, hogy utánuk szaladjanak, míg lassan egy felhő csúszik fenn a nap elé, délutánra, de a lányok már az út felé igyekeznek, épp ott leng el a felhő sarka, habosan, mint a fehér bőr, oly fehéren, s onnan már belátni a házak közé, a fák alatt.

De a Käte még visszafordul az úton, hát igen, látni, ahogy a lábára felcsapódik a por, egyszerre barnább lesz, mint az előbb a vízen, a fiúk ott állnak vele szemben, köhajtásnyira, de senki sem figyel rájuk, még a házaktól sem, csak állnak ott, és hirtelen bogarászni kezdenek a vetésben, Käte meg nevet, és a vállára veti a háromágú favillát, de nem hallatszik a nevetése, csak az arcán látni, a fiúk meg visszafordulnak, tolják a vetés közt a kerékpárjukat, és köpködnek, törlik az arcukról a verejtéket, de az egyre lejjebb folyik, a felhő meg mintha megállna a nap előtt, még nem indul a levegő a folyóról.

Aztán estefelé szállni kezdenek a cserebogarak, lefelé az égből, hogy majd kiverik a jószág szemét, barna tőlük a levegő, erre aztán senki sem szól egy szót sem, csak becsukják az ajtókat, még az istállón is, és úgy lesnek ki az udvarra, de hát alig látni mást a sok bogáron kívül, amelyek, ahogy lehuppannak, már kezdenek is felfelé kapaszkodni a falakon, a nap meg még erősebben vág a felhő mögül, az meg nem mozdul semerre, csak lóg lefelé az égből.

Hanem estére azért minden elcsendesedik, tódul kifelé a meleg a házakból a nyitott ajtókon, mint egy-egy hosszú és lágy hullám, az emberek meg kiülnek a járdára, az eget nézik, de hát hol van már onnan a fehérség.

A lányokkal meg nem lehet bírni, kacagnak egész álló délután, csak kacagnak egyre a forróságban, már azért megálljunk, szól az öreg Bartel az udvaron, de ahogy kinyitják az ajtót, később, onnan még forróbban dől kifelé a levegő, hát akkor nem is csoda, ha úgy csillog az arcuk.

TAVÁBB EGY NAPPAL

Feltörik majd az emberek az ajtót, mert meghagyták nekik, hogy törjenek fel minden ajtót, hát most kaptatnak felfelé a domboldalon, de nem is egyfelől, hanem kétfelől, ha egyszer így elvált az útjuk. Mert jönnek a házak felől is, már kora hajnalban, látni a nyomokat a harmatos fűvön, hát ez itt most legelő, amit a község hagyott a falusiaknak,

míg mást nem gondolnak, oda nem lyukadnak beszéd közben, egy este majd, az utcasarkon, hogy ez még sohasem volt felszántva, pedig még mindig tisztán látni a barázdát a füvek alatt, de hát ha olyan a fejük, mint a rosta, és azon is ha vizet szelelnek a tökéletlenek.

Csakhogy a Toni Jass az erős ember, meg a Fekete Ferenc is éppolyan erős, és most jönnek, hogy betörjék az ajtót, meg leverjék a zárat mindenholnan, feszítővassal, meg ami a kezük ügyébe akad, ennyit látnak csak a népek, ahogy a nagyház felé igyekeznek felfelé a dombon.

Álljon félre a Szulomár úr, mondják az emberek, s odacsapnak a tölgyfára, hogy szakad a szála, egészen nagy lyukat ütnek rajta, és kifordítják az ajtót félfástul a falból, már nyomulnak is befelé a lyukon, az az ember meg, fekete ruhában, végigsétál a fal mellett, ahol a lyuk van, por szitál lefelé az ereszről, rá a ruhájára, de észre sem veszi, el-sétál az ablakig, szép, csendes idő van idekinn, nem lehet rá mást mondani, hogy most lementek a csillagok, az ég csak a napot várja, kisimul, bentről meg egyenletesen hallatszik, de mintha a föld alatt zuhogna, ahogy a vas belevág a falba, hát igen, mondják a népek a domb alatt, most nem tehet mást a Szulomár úr, egyáltalán semmit sem tehet.

De azért senki oda nem menne, hogy nézze, hogyan üti le a Brigitte apja az ajtóról a zománcos táblát, s az peregve repül át a levegőn, s aztán az udvar földjén csúszik tovább, míg meg nem akad valami vakondtúrásban, de hát előhózzák majd azt a gyerekek, épp idejében, nem fog arról senki sem megfélemedezni, ha már évekig bámulták hiába, hanem most ott van, nem került semmibe, egy csapásra levágta az az öreg habókos.

A por csak dől kifelé az ajtón, egyre vastagabban, az a fekete ruhás meg mintha elunta volna az ácsorgást, megy a ház sarkára, hátra tett kézzel, ott himbálózik a lába fején, ásítózik is, keveset alhatott az éjszaka. Az emberek meg néznek felfelé, közben feljön a nap, alaposan beletűz a szemükbe, így hát nem táthatják tovább a szájukat, hanem mennek a faluba, kocsióért, hogy hazavigyék, amit csak el lehet mozditani végig az udvaron a helyéről, hanem ez vitára od okot, és már hempergetik is egymást lefelé a dombon, oda is csapnak, nem mondom, szól Balazsa, de nagyon egy nyámnyila népek, mert csak sikítoznak egyre, hogy az embernek kedve támadna kutyát uszítani rájuk, hogy szétkeresse őket, akkor biztosan egy hétig sem mutatkoznának.

De aztán ahogy a csősz végigmegy a határúton, elcsíp közülük háromat, ahogy ott ülnek a borsóföld végén és fejtik a zöldborsót, öntözik a markukból a szájukba, de még csak fel sem állnának, ha elfogy a közelükből, hanem a fenekükön csúsznak a következő bokorig, lelegelnének vagy fél holdat egy nap alatt, már olyasmi érzése van az embernek, ha csak látja őket, mondja Bangó, hát ilyen hernyótermészetűek ezek mind, csak aztán legyen, aki nyargalászik utánuk.

Közben Toni Jass meg a Fekete Ferenc keményen dobolnak valamin, és mintha a házat mozdítanák odébb, legalább úgy zuhognak ott benn, hát ezek megtalálták, amit keresnek, csak ha tudnák, hova legyenek vele, mondja Makra a levegőbe, miközben a fekete ruhás is közelébb jön a ház sarkától, de azok ketten csak görgetik kifelé a nagy páncél-szekrényt, mert most ez az, amit a hatóság keres, hát erre igazán fűgén mozog az emberük, csak ki hallgatna egy ilyenre, az istenbe is, mondja a Brigitte apja, hát nem ő parancsol itt, hanem a brigadéros, még ha

százszor a követ papírajai is vannak benne, mert hol van már a követ, ez az, még a híre sem ért ide, hogy merre van eltemetve, ha meg él, mért nem mutatkozik akkor, volna itt már egy s más meghányi-vetni való, annyira felszaporodtak az ügyes-bajos dolgok a népek nyakán, nem soká mehet ez ilyesformán.

Enezek ketten csak görgetik a szekrényt, a fekete ruhás meg nagyon odafelé törekszik, hát ennek sincs okosabb dolga, mondaná a brigadéros, de az meg kapkod valamiért, tépi lefelé a címereket, még rájuk is taposna, de nem érkezik, mert indulnak a szekrényel neki a domboldalnak, ott már könnyebben megy, meg csúszik is lefelé, hát estig tán kigurítanak a világból, és akkor minden mehetne tovább egy nappal, ha ez az ünneplő ruhás nem ráncigálná őket visszafelé, de a falusiak is jönnek már letről, a másik oldalon, most aztán ezeket kell eltángálni, hogy megemlegessék, mikor jártak utoljára errefelé.

TILLINGER

Este árnyék fekszik a falra, előbb csak vékonyan, mint valami finom por, de aztán ahogy az ég alól felszakad a szél, megvastagszik, mintha a szél hozná, remeg még egy ideig, míg csak ki nem száll belőle a meleg, akkor odatapad egész éjszakára, tavasszal már számolni kell vele, ezzel a csalóka árnyal a holdfényben, amit a vizek vetnek, meg az ég, hogy az ember eligazodhasson a maga dolgában, becsülettel.

Tavasszal a vizeken kieveznek a halászok, mert nem elég nekik az, ami a gáton túl van, elhúznak a zombékok mellett, csöndben járnak, de hajnalra már ott állnak a parton, és szárogatják magukon a ruhát a harmattól, a kutyák mind ott ólálkodnak a nyomukban, de még csak nem is vakkantanak, mintha az egész világ a vízfenékre süllyedt volna.

Hanem amikor az emberek először a tél múltán elindulnak a malomba, nem mernek áthajtani a vízen, mert tavaly óta elfelejtették a járást, meg itt most minden másképp áll, a halászok nem engedik, hogy belegázoljanak a kötelek közé a nagy vízbe, de meg nem mondanák, merre a sekélyes, pedig ők mélyebbre látnak a víz fölül. Így hát elálldogálnak ott a vizparton egészen estig, este meg visszafordulnak, ahogy elindultak, ilyesmire megy rá az egész napjuk. A halászoknak meg eszük ágában sincs odébbmenni, csak ülnek benn a ladikban, háttal a partnak, még csak képen sem lehet teremteni őket, mert jól elvannak a vízen, hiába kalimpálgják a lovak oly türelmetlenül a sós földet, csak elvadítják őket a víztől, minél tovább állnak ott.

Éjszaka aztán a Berec visszahajt, megrakodva, hogy látni lehessen a nyomát a parton, mert úgy gondolja, tudja az utat, aztán hajnalban benn a kocsi a vízben, hát nem engedték át, ott dagadnak szét a zsákok a víz közepében, a lovak meg a Bereccel fene tudja, merre járnak.

De hát az nem jó út, mondja Tillinger, a brigadéros új embere, ha már elmerült a kocsi. Megy a vízhez, ahogy van, egyedül, beszélni a halászokkal, de nem sokra jut velük, a kocsi meg már egészen mélyre süllyedt, majd csak darabokban lehet kihozni, idővel, vagy ha leapad a víz.

Így a brigadéros bemegy a városba, odajár vagy két napig, de szól, hogy vigyék a halászokat a vízről, azok a városiak meg a vállukat vonogatják, hogy a halászoknak előre ki kell fizetniük az adójukat, nekik meg

mindegy, honnan veszik a halat, vízen fogják, vagy az ugaron szedik össze pusztá kézzel, ezt mondják a városban, a brigadéros meg csapdossa a földhöz a kalapját, káromkodik veszettül, azok meg nevetnek rajta, és le akarják fogatni a rendőrjükkal, a végén alig bír elszökni tőlük, pedig megígérte a lányoknak, hogy visz nekik piros szalagot, azok meg most naphosszat szomorkodnak majd.

De az emberek nemigen várhatnak, nyakukon a rengeteg munka, így este a Tillinger indul el, ő igazán ért mindenhez, reggelre meg csak úgy szürkéllik a vízpart a rengeteg birkától, mert ingyen odaadta a juhászoknak a vízpartot, míg csak le nem legeltetik, most vakaróznak benn a halászok a víz közepén, a juhászok meg már hajnalban nekiállnak tüzelni és gyapjút mosni a folyásban, ahol itatnak, de onnan a halászokra folyik a víz, erősen barnállik, de kimenni nem mernek a juhászokra, hát még mindig maradnak, pedig nem sok van már hátra a nagy melegekig; az a Tillinger meg le-fel jár a parton, nézi ott a menyecskéket, este sem jön vissza, hanem reggel beüzen, hogy mehetnek az emberek, a juhászok már meg is találták az utat.

Amikor Franci lemegy a partra a kosarakkal, a víz akkorra már egészen fehér, vagyis villog a halaktól, hát ezek most mennének a halászok után, mondja Tillinger, de sietni kell velük a víz miatt, mert az szent igaz, hogy nem fognak elrepülni, inkább mind itt pusztul, az utolsóig.

Az árnyék meg teliholdkor lejjebb csúszik a falról, elindul a víz felé, ott ezüstösen ragyog a pikkelyeken, ahogy csobban a víz, a túloldalon meg keresztülvág a juhászok füstjén, fél éjszakán át, mert sokára lesz, mire az árnyék hazaér, ilyesmit beszél a brigadéros új embere, de hát okos ember, hadd mondja, ahogy akarja, ahogy jobban rááll a szája, vagy míg ki nem szárad a víz, annyira legalább, hogy ki lehessen hozni a szekeret, mert a zsákokból már kel a búza, világoszölden, mint egy sziget füve.

BARTEL

A hamu háborog a kemencében, erős szél keveri már estefelé, amely befúj a kéményen, s a falat is verdesi odakinn, mert nincs mibe akasztania a szárnyát, elfogytak innen a fák, kivesztek, nem is lehet mást mondani rá, a saját szavát is alig érti az ember, ha elüldögél itt estelente.

Aztán üzen a brigadéros, vagy nem ő üzen, valami gyerekkel, aki lóháton jön a szélben, keresztül a földeken, nagy lovat adtak alá, hogy kettőt is elbírjon.

A föld pedig süllyedni kezd az esők után, lapos lesz, hogy belátni az udvarokba, egészen a faluig, a ló meg magasan jár, szinte a levegőben, de sohasem jut el oda, ahová indul, a sár miatt van ez, vagy az út is mélyebbre kerül, nem, inkább magasabbra, de csak úgy, mint egy ködcsík, csak azt látni, hogy elúszik, a ló meg mindegyre mellette kalimpál, vágja a föld sarát, egész éjszaka, át a sötétségen, amott meg várják az embert a ritka tudományáért, hanem fény sehol, hát mire lehessen itt hagyatkozni, ez az, amit most megkérdezhetnének, csak hogy kitől, ha még egy csillagot sem látni, azok is elültek az ég fekete burkában, már jóval éjfél előtt.

De hát mi az, ami eszébe juthat az embernek; attól már csak kisebb lehet, el is kezd zsugorodni összefelé, mintha álmában esne meg vele, végül már nem nagyobb, mint egy macska, legalábbis belül, de akkor már látni a lámpát, amit az ágak közé húznak fel kötélen, épp ideje, mert mintha fordítva ülne a lovon, ha arrafelé halad, amerről érkeznie kellene, a gyerek meg belevájja a körmét a hátába.

Az emberek pedig, ott az udvaron, összenevetnek, de hát a Vichy, az csakugyan többet tud náluk, mert szó nélkül fogja a lovat, elvezeti, pedig nem is az ő lova, hanem a Francié, de hát ő most kinn ólalkodik valahol a sötétben, tátja a száját, pedig az orránál nem lát tovább, vagy elment meglesni a lányokat, ha netán kiszaladnának és fellibbentenék a ruhájukat.

Mert ha egyszer elkezdenek elleni a lovak, oda valódi kéz kell, ezek a szeleburdi népek meg szétbujdosnak a házak közt, odahasalnak a fal tövébe, fel lehetne tőlük gyújtani az egész környéket, még akkora lángnál sem lehetne közülük akár egyet is elcsípni, pedig azelőtt az öregúr járt le az ilyesmit intézni, de hát ha egyszer nem értett hozzá, azért hozta akkor az állatorvost, az meg még jobban bújt, hát ők egyfajták voltak, ha háttal álltak, nem is lehetett egyből rájönni, hogy most melyik melyik, ezt csak a brigadéros tudta, hanem ő is olyasféle, mint a lyukas háló, végignézi százszor, de nem ragad meg benne semmi az egészből, inkább a csatangoláson jár az esze, nem is igen tud mást, mint hogy mi van a folyón innen.

De már jön a Brigitte apja a lámpával, lóbálja a kezében, az árnyéka meg le-fel száll az udvaron, ahogy átlépi a süppedékeket a szalmával beszórt úton, de ekkorra a többiekből már egy sincs kéznél, hát ha ilyen nyúlászívűek, aztán meg csak a szájuk jár egész nap, mondja az öreg Bartel, és már megy is befelé az istállóba, becsapja maga után az ajtót, és megint sötét lesz idekinn, akár a zsákban.

Az emberek meg összebújva susognak valahol, és már azt számítgatják magukban, hogy mennyit kapnak majd a csikóért, ezért is, meg a többiért is, ha az öreg Bartel alaposan rádolgozik, no de azért csak fékezünk, szól valahonnan a brigadéros, ki az ördög látta volna a sötétben, hogy itt van, majd napvilágnál összeszámoljuk, hogy miképpen is állunk a dologgal, hát ez senkinek sem tetszik, de majd csak elcsendesedik a hirtelenségük, ha alszanak rá egyet.

A szél egyre erősebb, a földre majd egy száraz kéreg nő, ami aztán meghullámosodik, összevissza perdül, már amilyen a világ valódi képe, innen, az üres udvarról, napfelkelte előtt, amikor már elültek a horkantások a levegőben és tiszta idő lesz, hogy idelátszik a folyó, látni, ahogy nagy foltokban úszik lefelé és barnállik a tajték a sima víztükrön, oly közelre jön, szinte egy futamodásnyira, hogy egyszerre ott remeg az ember homlokán az egész nagy víz.

VICHY

Túl a folyón.

Este, mielőtt belegázolnánk a vízbe.

A folyó tavasszal feljön, magasan úszik el, szinte az égen, mondja Vichy, míg tüzet rak, apró kis tüzek végig a folyón, most már egészen virradatig.

Emberek állnak a túlparton, arccal felénk fordulva, s valamit tartanak a kezükben, tisztán láthatják az innenső partot, ezért állnak ott. És egyre csak néznek a sötétből, elnéznek a bokrok ágai felett, ahol majd feljön a nap.

Vichy három napja van a folyón, késő este meg hallani, ahogy nagyokat puffanva lehullanak a csontok, amiket a háta mögé vet, messze, a sötétbe.

Közben az éjszaka forró lesz, bepárasodik, alatta a föld duzzadni kezd, akár a szivacs, elindul felfelé az égajlon, a pereme felkapaszkodik az égen.

Vagy amikor Helen és Brigitte kenyeret sütnék, éjfélkor kelnek és cuppognak a kovászban, úgyszólván meztelenek, s ahogy lehajolnak, mellük között egy sötét nyílás van, melyen majd dalolva halad lefelé ez a nagy folyó, hát igen, mondja Vichy, apró gyöngyökben tör elő a verejték a sima bőr alól, és Vichy az embereket számolja a túloldalon.

A túlparton más világ kezdődik; ahogy feljön a nap, odaát még sötét van, de ha egyszer onnan jön, hát mit mondhatna erre az ember, szól Vichy, azok négyen vannak, hanem itt hajnalra mind kinyílnak a virágok a fű között, lepkékkel meg méhekkkel, a víz felett meg apró tüzek forgolódnak.

Mielőtt az emberek észbe kapnának, innen a folyón. Napnyugta előtt vagy után megindulnak, és aztán már nem lesz, aki gátat vessen nekik, mind így gondolják.

Akkor a Brigitte apja végigmegy az erdőperemen egy lámpával, mint-ha főnn hajladozna a fakoronán, ő vagy az árnyéka, de hát messze van ide az öreg, biztosan csak fáért jött a kenyérsütéshez, ahogy azt a brigadéros meghagyta, amikor már fenn ült a taligán, szokás szerint.

És elindul az erdő, mielőtt egyetlen fejszecsapás hallatszana, neki a folyónak, egymás után zuhannak a rönkök, de szinte felfelé, ahogy szállnak be, a folyó közepébe. Vichy az időt várja, amikor majd belegázolunk a folyóba, mintha otthon lennénk a vízben, az meg sistereg és hánnya a habot, mit szólhatnak odaát erre az emberek?

Ahogy Vichy lerágja a csontot, már veti is hátra, a sötétbe. Tavasszal gyorsan alkonyodik, egy-egy kasza villan már csak a fű alatt, hát akkor nekigyűrűzünk.

Mielőtt a népek észbe kapnának, innen a parton.

Hallani, ahogy odabenn az öreg Bartel dalol, Krisztusnak országa, fogadj be majd minket, és füttyög utána, kifelé, de hát senki sem hallgat rá, Vichy meg ott áll a parton, szemben az emberekkel, és nem szól egy szót sem, úgy áll ott, mint a bíbor felhő az égen.

Az majd sokat mond, ha a vízre árnyék borul, s az majd valami alakot formáz, de hát hol élünk mi a víztől, hanem úgy van ez, mint egy néma láng, hát csak lobog odabenn, árnyéktalan. Akkor közelebb a parthoz, a víz már épp elég mélyen alámosta, épp elégszer állt már magasabban ott fönt, a fényben, mint akár a csillagok vagy a hold, ezt megmondhatják az emberek, azok a túlparton, vagy ezek, ami egyre megy.

Itt most átlépsz a levegőn, magad hallod a legjobban, a füled felől, csukott szemmel, ahogy egyre inkább fogy, a víz meg fehéren feltornyosodik, hát igen, Dmitr meg Vichy, ez kettő, mondják majd az emberek ősz felé, a kopasz fák alatt, amikor már több lesz a köd, ezek most túlhan vannak.

Dmitr fenn ül, magasan, a hegyekben, mert Dmitr inkább a hegyekbe vágyott, de Vichy, ő már csak a kaszáját hagyta itt, amit majd tönkremarva a rozsdától a következő kaszálásakor megtalál valaki, a Vichy kaszája, mondják majd a népek, vagy meg sem is találják, ha alaposabban száll rá a rozsdá.

A RIZS

Nagy hajók úsznak el az égen, ősszel, hát nem mondom, szól Csusz az árok oldalában, ahol még csörgedezik valamennyi víz, egészen mélyen, de délutánra elapad, mire a lányok ideérnének, fürödni, akkorra már vége, hát mehetünk is tovább egy házzal, még mielőtt igazából éjszaka lenne.

De valaki közeledik az árkon, amerre a víz elfolyt, lóbál valamit a kezében, hát a csósz lesz az, az öregebbik Szilágyi, s aztán csak pukk, átlukasztja az eget, hát nem ismer meg bennünket, a lövés hangja meg oda-vissza görög az árkok közt, úgyhogy nincs hova mennünk, ha már puskát bíznak a félvakokra is, mondja Csusz, így elüldögélünk még egy szusszanásnyit.

A lapos ilyenkor még tele van aratókkal, innen fentről csak akkorának látszanak, mint egy-egy nyúlfi, hosszú zászlót vonszolnak maguk után a lenti porból, sarlóval dolgoznak, de hát ha falusiak, mondja Csusz, és énekelni próbál valamit, amit a sváboktól hallott, még régen.

A csósz meg csak nem érkezik, elbogarászik odalenn a fű közt, mint egy búbosbanka, az erdő felől meg elindul az este, előbb csak az a szürkés köd, amely átlépi a fahegyeket, de az ég még világos, mintha mélyről világítana valami, hát elindulunk feléje, csöndben, a rizstartló szélén.

Van itt ezek között egy, szól Csusz, aki valami fatörzset húz utánuk, egy szál kötélén, hát alaposan megizzadhat vele, de ha nem vállalják a többiek.

Srrr, töri a tarlót a jókora rönk, csakhogy éjszakára sem hagyja abba, úgy kell elszökniük előle, ha aludni akarnak. De nem fogna sarlót a kezébe, a brigadérosuknak meg az a fontos, hogy kivan a létszám, csak újabban kezdtek el fogyni, mióta ez megjött a rönkkel.

Hát, szól az öreg csósz a fű közül, hogy csak az arcát látni, mert ez hozta rájuk a kutyákat, eleinte volt vagy tíz darab, napközben oda voltak kötve a fához, este aztán mind elengedték, azok meg elszéledtek, eleinte még nyulat is hoztak, odahordták a rönkhöz mind, amit fogtak, hát így volt mit enni az egész társaságnak, pedig jobban tennék, ha szélnek eresztenék őket mind, azzal az idétlennel együtt, aki a kutyákat hozta.

A csósz tovább turkál a fű közt, a félhomály meg itt leng már a közvetlen közelünkben, áthengeredik az árkon, srrr, srrr, indul a rönk nyomán, tudom én ezt, mondja Csusz, de mintha a felhőkből nézne az arca, teljesen belengi a szürkesség, hát akkor ballagjunk, messze van még hazáig.

De mintha a csörgés elindulna utánunk a rizstartlóról, hát persze, beszél keresztül Csusz a sötétségen, tavaszig sem fogják mind learatni, olyan rongyosak egytűlen egyig, hogy az első kis hideg fuvalom, ha eléri a csontjukat, földhöz teremti valamennyit. No most az eszesebbje

úgy gondolta, legjobb lesz, ha meglépnek innen, de aztán visszahozatták őket, zászlókat kellett lengetniük, úgy jöttek másodsorra, mint önkéntesek. Most mind ingyen dolgozik, de hát olyan lassan, mint a tetű, hanem a brigadérosukat ez nem érdekli, csak ha együtt vannak az emberek, nohát a lelke, hát az olyan lehet, mint a lófing.

Csak hogy az a rönkkel, akit most nem is engednek a közelükbe, esténként elengedte a kutyákat, azok meg olyan éhesek voltak, hogy csak lapítottak az emberek előtt, úgy kellett átlépkedni rajtuk, de azok meg nyalták az embereket, ahol csak érték. Az öreg csősz aztán lelövöldözte őket, sorban, ahogy rájuk talált, de hát nem lát az orránál tovább, egykettő csak elszőkött a zenebona elől. Most felfelé haladunk már, a mi utunkon, a hideg por ezüstösen csillog.

Aztán valaki elfogott közülük egyet, bevezette a sátrak közé, de hát szelíd kutya lehetett, könnyen megy az ilyesmi. Aztán szétfeszítették a száját, már az is csoda, hogy a vonításra senki sem figyelt fel, és ki a kezét, ki a lábát nyomta be a fogai közé, a többiek meg rápréselték a nyálázó kutyafejet, lehettek nyolcan—tizen. Mikor megvoltak, jelentkeztek, így volt.

Ezek erre hazamehettek, mert veszett kutya marta meg őket, de a többiek maradtak.

Srrr, hallani a sötétben, srrr, ahogy közeledik felénk a rönk, de mégsem az, hanem csak Csusz lépett le az útról a derékig érő gaz közé, vizelni, srrr, már jóformán otthon járunk, az a sötét tömb ott a mi kapunk.

ÁTKOZOTT SÁRGA FÖLD

Csak a fehér kövek világítanak az út mellett, mennek egyenesen, messzire.

Jó volt ott fenn a dombon, szól Homolya, mielőtt még egészen beesteledne, jobb kéz felől, de hát nem tudtunk kijönni azzal a földdel, még szerencse, hogy a többiek sem, könnyen válik meg tőle az ember, nem mondom.

Egész úton gyalog, egy csomó sopánkodó gyerekekkel, és amerre elhaladunk, menekülnek a népek, de hát csak ránk kell nézni, már tisztában is vannak velem, mi járatban vagyunk; az a sárga latyak ha ráfröccsen az ember bőrére, beletelik egy hét is, mire úgy-ahogy sikerül lekoptatni a nyomát. Napközben meg akkora felhőket hajtott a szél abból a porból, hogy másnap már a csodájára lehetett járni, hogy még mindig fúj és mindig hajtja, a föld meg ugyanolyan, mint volt, azelőtt vagy mindig, nem ártott annak semmi, mert hogy átkozott, az biztos.

Itt meg gyújtogatni kezdik a lámpákat, az emberek arca hirtelen megnyúlik a fényben, ahogy a láng halványan átfut a homlokukon, míg a lámpa fölé hajolnak, hát persze, mondja Balazsa, és kihúzza a zsebből az óráját, ideje már, vagy mi az ördög.

Ott meg a népek olyan pislákoló fajták, addig nézi őket az ember, míg egyszer csak már maga is pislog, sebesen, de ott mindenki úgy csinálja, a széltől lesz, meg a portól, no de törheted a fejedet, mire rájössz.

Amikor meg itt az ideje az ugarolásnak, hát rákezdí az ember, meg-
indul fentről, és megy lefelé, aztán vissza, egyre csak le-fel, már ahogy
tanulta, hanem azok körülállnak, és úgy nevetnek, de meg nem monda-
nák, mi az, hogy pukkasztaná meg őket, hanem hiába is mondanák,
mert elmegy egy-két nap, és mintha folyó szaladna el a ház alatt, úgy
folyik lefelé a dombról a víz, de nem a barázdában, hanem söpri lefelé
mind a laza földet, az övékét is, meg a magadét is, pedig ők nem csi-
náltak vele semmit, hát az a helyzet, hogy annak egészen mindegy, hát
ezt a nagy hiábavalóságot nevetik, míg csak be nem reped a szájuk
sarka, odakinn meg zuhog az eső napestig.

Hát így aztán átgondol egyet-mást az ember, meg próbálkozik is ez-
zel-azzal, de nem megy, mert utóbb olyan száraz a levegő, hogy a gyufa-
szálat sem lehet elfújni, úgy kell rátaposni, hogy elaludjon, ezt másfelé
el sem hinnék.

Az az egy szál ló meg olyan vékony lesz közben, hogy a gyerekek
összeakasztják a hasa alatt a lábuk fejét, hát nem mondom, könnyen
nyergelik, amikor már a legyeket sem hajtja magáról. De hát ha így
van, mondja az asszony, és csak fordul befelé, a sarokba, csúszik lefelé
a falon, míg a térde le nem koppan a földre, hát így imádkozik, csak mi
ellen, ha tudni lehetne.

Akkor hát fogjuk a baltát, a gyerekek meg a zsákot hozzák, azt húz-
zuk a ló fejére. De ha elerőtlenedik már az ember, hiába vágok oda,
hogy azt gondolom, az én fejem is szétszáll, a ló csak leroskad, térdre,
de utána mindjárt talpon van, hát eszi a fene, nem akar megdögleni. De
hát mi lesz vele most már, mondom, így nem maradhat, erre még egy-
szer odacsapok, de a gyerekek elveszik tőlem a baltát, gondolom, most
rajtam a sor, a ló miatt, de nem könyörgök, ők meg ütni kezdik a zsák-
ban a ló fejét.

Az ám, mondja Robotka, ilyet már láttam a vásárban, csakhogy a
búbját ütik, a füle közt.

Hát akkor gyalog neki a szélnek, míg csak tart a por, vagy hát visz-
szafelé, hogy csak úgy nevetnek rajtunk azok a népek, a sok pislája, de
a szél erősen vág, port is kavár, hát csak temesse be őket. De az út az
tart, egyre csak tart, este is lesz, meg is virrad. Mi meg nekidőlve a
szélnek, hát alszunk is valamennyit, így igaz, de mindegyre csak me-
gyünk, már alszunk menet közben is, de elvezeti az embert a csukott
szeme, ott, az úton, csak a fehér kövek világítanak, körben sötétség,
ahogy átfordul a világ, de az emberek, mint a veszett kutya, szöknek
előlünk, ha netán kérnénk valamit, vagy zavarnak egész úton. Hogy a
nyomorúságunk, talán az venné el az eszüket, gondolom, de hát hogy
a fenébe ne, csak kopognak utánunk a göröngyök, a gyerekeknek meg
tetszik az ilyesmi, ők rögtön vissza is dobálnák, alig bírom rábeszélni
őket, hogy nyugton legyenek.

Aztán itt is ugyanúgy nevetnek a népek, mint ott, ahonnan jövünk,
hát forgathatja az ember a dolgot így is, meg úgy is, megrágtá ezt már
a kukac, hát csak hadd nevessenek, míg be nem reped a szájuk sarka.

A fénybe.

Sugártól emelni oszlopot a Megváltónak.

De hát ez csak afféle álom, mondaná Róna doktor úr, hiszen a fiú tökrészeg, így hát nem is csoda, hogy ilyen messzire elkalandozott az esze.

Hanem vannak itt, akik másképpen gondolják, meg tartanak is a doktor úrtól, mert olyan szép hosszú fogai vannak, mint az ember fél ujja, méghozzá fehérek, hát sose lehessen tudni, nem mar-e bele valahol az emberbe.

Mert hát mi a lélek, kérdezi a doktor úr, vagyis kicsoda, erre meg nincs senki, aki válaszolna.

Az emberek titokban nekiesnek a kiserdő oldalának, éjszaka hallani csak a fejszéket, sötétben csinálják, tapogatózva, hát el is tart egy darabig.

Aztán a saját eszük szerint hajnaltájt kiviszik a lovakat, és behúztatják a négy fehérre hántott rönköt, ezek a legnagyobbak, de nem figyel fel rá senki, pedig ott állnak a ház mögött, mintha napokig nem menne végig ott egyikük sem, pedig arrafelé botladoznak haza a kaszálásból.

Éjszaka meg zuhognak a paták, végig a földeken, hát irtják az erdőt és hordják befelé a népek szeme láttára, keresztül az éren, hogy a lovak hasán csak úgy csüng a sok pióca, de ha egyszer nem akad, aki szóvá tenné, másfelé csámborognak, akár a világtalanok, bakterből meg húsz is kevés lenne ezeknek, míg valaki észre nem tér közülük, de akkorra az erdő csak egy varjűfészeknyi lesz már az égaljon.

Méghogy a fénybe.

Hogy az öreg Bartel már napközben is magánál hordja a baltát, lifeg kifelé a nyele a nadrágjából, hát az semmi, ezeknek még az is semmi, a brigadéros meg odajár, hát seggre fog ülni, ha visszajön és meglátja.

Éjszaka meg akkora lyukakat ásnak, már az is csoda, hogy nem töri ki benne valamelyikük a nyakát a sötétben, pirkadatkor meg, még le sem megy az utolsó csillag, az öreg Bartel már fenn ül az oszlop hegyén, és úgy forgácsolja a fát, hogy majd megvakítja vele a népeket odalenn.

Hát ha jól jön ki a lépés, szól Werthjahn, miközben a nyakán erősen megfeszül a bőr, ahogy felfelé néz, lesz ez olyan, mint egy nagyobbra sikerült árnyékszék, és már megy is tovább, mielőtt azok a szóból értenének.

De délutánra megérkezik a harang a faluból, kékre festett szekéren, hát mindjárt látni, hogy hová valósi. Hozzák vagy tízen, de hát alig nagyobb harang ez Csusz téli sipkájánál, a fenének ide a sok ember, mondja Wertjahn, mikor akárki felhajíthatná egymaga is a helyére.

A falusiak csigát is hoznak, meg akkora kötelet, amelyikre egy egész csordát ki lehetne pányvázni, s húzzák felfelé a harangot, a tető alá, az meg ide-oda leng, és sikongó hangon meg-megkondul, de egyre magasabban van, hát odakötik a gerendára, lesz majd mivel elütni a gyerekeknek az időt.

A fénybe.

De ahogy besötétedik, Werthjahn felmászik a tartóoszlopon, és levágja a harangot, az meg akkorát puffan lenn, az oszlopok között, hogy egyre-

másra elkezdenek kivilágosodni az ablakok, de ekkorra megérkezik a brigadéros is, mi a szélkakas, mondja a sötétbe, ahol csak a négy lehántott oszlop világít.

Aztán másnap megint felhúzzák a harangot, s a brigadéros a hosszú kötélén ki is próbálja, zeng-bong, ahogy húzza, ez még a folyón is áthallatszik, hát csak hegyezzék a fülüket azok a svábok, mondja a brigadéros, míg a kezében tartja a kötelet, márpedig jó múzsikája van, állapítja meg Varga Bertalan, le sem lehetne tagadni, hiába ez a sok huza-kodás körötte.